

ΤΟ ΘΕΣΜΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΤΩΝ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ Η ΤΟ ΓΙΟΦΥΡΙ ΤΗΣ ΑΡΤΑΣ

Μαρία Ηλιού

Στο λίγο χρόνο που έχουμε στην διάθεσή μας, αφού απαριθμήσω εισαγωγικά μερικές βασικές παραδοχές που θα προσθέσουν νόημα σε ό,τι ακολουθήσει, θα θυμίσω την περιπέτεια του θεσμικού πλαισίου των Μεταπτυχιακών Σπουδών (Μ.Σ.) στη χώρα μας και θα καταλήξω προσδιορίζοντας αυτό που πιστεύω ότι αποτελεί σήμερα το ζητούμενο, σχετικά με το θέμα μου.

I. Βασικές παραδοχές

Οι βασικές παραδοχές στις οποίες αναφερόμαστε, από τη μια πλευρά είναι αυτονόητες για τους περισσότερους από εμάς, και από την άλλη υπονομεύονται ή δυναμιτίζονται από θεσμικά κείμενα ή βιαστικές διεκδικήσεις:

1. Οι Μ.Σ. συνδέονται οργανικά με την επιστημονική έρευνα
2. Οι Μ.Σ. προϋποθέτουν σεβασμό της αυτοτέλειας των ΑΕΙ
3. Οι Μ.Σ. προϋποθέτουν ένα οργανωτικό-θεσμικό πλαίσιο (και όταν λέμε πλαίσιο, εννοούμε πλαίσιο -και όχι λεπτομερές δεσμευτικό κανονιστικό κείμενο). Κατά συνέπεια,
4. Η πραγματικότητα των Μ.Σ. είναι, πολύμορφη, ευλύγιστη, δημιουργική, ακόμα και ευρηματική. Και τέλος,
5. Οι Μ.Σ. προϋποθέτουν ανάλογη υποδομή και πόρους.

Σύμφωνα με αυτές τις παραδοχές, το θεσμικό πλαίσιο διαμορφώνεται με ακαδημαϊκές διαδικασίες (όχι αναγκαστικά μόνο μέσα σε συλλογικά αντιπροσωπευτικά όργανα. Επιτροπές που λειτουργούν με ακαδημαϊκές αρχές μπορούν να δώσουν χρήσιμο έργο) και θεσμοθετείται από την Πολιτεία μέσα σε ένα πλαίσιο συσχετισμών που χρειάζεται να παραμένει ανοιχτό.

II. Η Περιπέτεια του Θεσμικού Πλαισίου

Τα επίσημα κείμενα που αφορούν το θεσμικό πλαίσιο των Μ.Σ. είναι δύο ειδών:

- α) αυτά που αφορούν ειδικά τις Μ.Σ.
- β) τα κείμενα που αφορούν το θεσμικό πλαίσιο της Ανώτατης Παιδείας, αλλά και της επιστημονικής έρευνας, και όπου οι Μ.Σ. περιλαμβάνονται είτε ρητά, είτε έμμεσα, είτε αρνητικά.

Η χρονική διαδοχή αυτών των κειμένων, αλλά και η διαπλοκή τους,

παρουσιάζουν εξαιρετικό ενδιαφέρον. Η συγκριτική τους ανάλυση είναι πλούσια σε προεκτάσεις, αλλά δεν είναι δυνατό, βέβαια, να γίνει τώρα. Σήμερα, απλώς θα τα διατρέξουμε.

Θα αναφερθώ σε κείμενα που έχω υπόψη μου και που είναι δημοσιοποιημένα. (Έτσι, από τις συνεδριάσεις του Συμβουλίου Ανώτατης Παιδείας (ΣΑΠ) γνωρίζω μόνο ό,τι δημοσιεύτηκε μέχρι και από τη 13η συνεδρίαση του Φεβρουαρίου 1988. Συνάδελφοι που μετέχουν στο ΣΑΠ, έχουν βέβαια πληρέστερη και πιο πρόσφατη τεκμηρίωση).

Τα καταγράφω:

A. Κείμενα για τις Μ.Σ.

1. Εισήγηση προς το Υπουργείο Παιδείας, 1977. Ομάδα μελέτης Μεταπτυχιακών Σπουδών (Σ.Δοξιάδης), 1976-1977

2. Εισήγηση του ΥΠΕΠΘ στο ΣΑΠ, Ιανουάριος 1987

3. Υπηρεσιακή εισήγηση του ΥΠΕΠΘ στο ΣΑΠ, Φεβρουάριος 1988

B. Κείμενα για τα ΑΕΙ

1. Σχέδιο νόμου-πλασιού "περί οργανώσεως και λειτουργίας των ΑΕΙ". 1975 Ομάδες εργασίας "προς αναθεώρησιν του νόμου του διέποντος τα ΑΕΙ" (Δ.Τσάτσος, Δ.Ευρυγένης), 1974-1975

2. Σχέδιο νόμου-πλασιού για την οργάνωση και λειτουργία των ΑΕΙ, 1977 "Επιτροπή Ταλιαδούρου".

3. Εκθεση και Σχέδιο νόμου-πλασιού των ΑΕΙ, Οκτώβριος 1980 Επιτροπή Πρυτάνεων, 1980

4. Προτάσεις της Ομάδας εργασίας προς την Επιτροπή Πρυτάνεων, Ιούλιος 1980

5. Σχέδιο νόμου "περί των γενικών αρχών και οργανικών διατάξεων που διέπουν τα ΑΕΙ", Μάϊος 1981

6. Νόμος 1268/82 "για τη δομή και λειτουργία των ΑΕΙ"

7. Νόμος 1514/85: "Ανάπτυξη της επιστημονικής και τεχνολογικής έρευνας.

8. Νόμος 1566/85: "...και άλλες διατάξεις"

9. Νόμος 1771/88 (Απρίλιος): "...και άλλες διατάξεις"

4. Σχέδιο Π.Δ. για την οργάνωση και τη λειτουργία των Μ.Σ. (Στάλθηκε από το ΥΠΕΠΘ στα ΑΕΙ στις 6-5-1988)

5. Π.Δ. 380/1989: "Οργάνωση και λειτουργία των Μ.Σ. στα ΑΕΙ"

10. Προτάσεις για τον εκσυγχρονισμό και την ποιοτική αναβάθμιση των ΑΕΙ (Στάλθηκε από το ΥΠΕΠΘ στα ΑΕΙ τον Ιανουάριο 1990)

Στο πρώτο σχέδιο νόμου-πλαισίου, αυτό των Ομάδων που εργάστηκαν υπό την προεδρία των Δ.Τσάντσου και Δ.Ευρυγένη, υπάρχει ένα μόνο άρθρο για τις Μ.Σ., αλλά είναι εξαιρετικά σημαντικό και περιεκτικότερο: "Άρθρον 148ον. Α. Σκοπός των μεταπτυχιακών σπουδών είναι η εμβάθυνσις εις την επιστημονικήν μέθοδον και έρευναν και η απόκτησις ειδικών γνώσεων συγκεκριμένου κλάδου επιστήμης. Β. Τα αφορώντα εις τας μεταπτυχιακάς σπουδάς ρυθμίζονται υπό των οργάνων των Α.Ε.Ι. Γ. Δι' αποφάσεως των αρμοδίων υπουργών επιτρέπεται η ανάθεσις διεξαγωγής μεταπτυχιακών σπουδών εις μη πανεπιστημιακά ιδρύματα ερευνών ή νοσηλευτικά ιδρύματα".

Η μόνη αναλυτική και τεκμηριωμένη μελέτη και πρόταση που δόθηκε στη δημοσιότητα είναι η Εισηγήση της Ομάδας μελέτης Μ.Σ., της οποίας πρόεδρος ήταν ο Σπύρος Δοξιάδης. Πρόκειται για ένα τόμο 250 σελίδων που εκδόθηκε από το Εθνικό Τυπογραφείο και συγκεντρώνει το αποτέλεσμα σοβαρής συλλογικής εργασίας. Οποιοσ τον διατρέξει, θα διαπιστώσει το μέγεθος του εγχειρήματος. Διαφορετικές απόψεις ή υψηλότερες απαιτήσεις για το ένα ή το άλλο από τα θέματα που μελετήθηκαν θα μπορούσαν να διατυπωθούν σήμερα - εκφράστηκαν άλλωστε και στην Ομάδα μελέτης, μέσα στην οποία αξιοποιήθηκε σε μεγάλο βαθμό η κολυφωνία. Αλλά οι προτάσεις της ήταν, φαίνεται, αρκετά πρωτοποριακές, για να θαφτούν γρήγορα και είναι χαρακτηριστικό ότι θάφτηκαν από συντηρητικές και από μη συντηρητικές Κυβερνήσεις.

Η εισηγητική έκθεση της Επιτροπής Ταλιαδούρου παραπέμπει, ως προς τα θέματα των Μ.Σ., στο έργο της Επιτροπής Δοξιάδη. Οι δύο Επιτροπές, που για ένα μικρό διάστημα είχαν εργαστεί παράλληλα, κατέθεσαν διαδοχικά τις εισηγήσεις τους στο ΥΠΕΠΘ, αφού είχαν προηγηθεί ορισμένες συναντήσεις αλληλοενημέρωσης και συντονισμού.

Το ότι ο νόμος 815/78 δεν αναφέρει τις Μ.Σ. δεν χρειάζεται να μας απασχολήσει, όχι γιατί το αντικείμενό του ήταν άλλο (μήπως δεν ήταν η περίπτωση και στους νόμους 1566/85 και 1771/88;), αλλά γιατί πρόκειται για νόμο που σχεδιάστηκε κάτω από συνδυασμένες πιέσεις, πρόχειρα και βιαστικά, χωρίς να αφήνει να διαφαιίνεται κάποια συνολική σύλληψη για την Ανώτατη Παιδεία. Γι'αυτό και δεν περιλαμβάνεται στην πιο πάνω καταγραφή.

Η Επιτροπή Πρυτάνεων και η Ομάδα Εργασίας που δημιούργησε (Μ.Σταθόπουλος, Γ.Βέης, Δ.Μαρωνίτης, Χ.Προυκάκης, Σ.Καράγιωργας, Α.Ψαρούδα-Μπενάκη και εκπρόσωποι των εντεταλμένων υφηγητών του Ε.Δ.Π. και των φοιτητών) έκαναν ουσιαστικότερες προτάσεις για ένα σχέδιο νόμου-

πλαisiού των ΑΕΙ. Αλλά δεν αντιμετώπισαν το θέμα των Μ.Σ. Ο Σάκης Καράγιωργας έλεγε τότε, απαντώντας σε ερώτηση δημοσιογράφου:

"ΕΡ. Τι προβλέπει το σχέδιο νόμου-πλαisiού για την οργάνωση της έρευνας στα Πανεπιστήμια;

ΑΠ. Το κράτος έχει σκοπό να εκσυγχρονίσει το Πανεπιστήμιο, ώστε να βγάξει στελέχη που θα αναδιοργανώσουν τη διαδικασία της εργασίας στην παραγωγή με τέτοιο τρόπο, ώστε να βγάλουν από την στασιμότητα την οικονομία.

Οι προοδευτικές δυνάμεις του Πανεπιστημίου πρέπει να εκμεταλλευθούν αυτή την ανάγκη του κράτους για εκσυγχρονισμό, για να πετύχουν το μεγαλύτερο δυνατό εκδημοκρατισμό στα πανεπιστήμια, σε τρόπο ώστε να δημιουργήσουν πυρήνες ανταγωνιστικής ιδεολογίας και κυρίως να αναπτύξουν κριτική έρευνα στα ΑΕΙ. Κριτική έρευνα που τα αποτελέσματά της θα τροφοδοτούν τα κοινωνικά κινήματα στους αγώνες τους. Αυτός είναι και ο ρόλος που πρέπει να παίζει ένα δημοκρατικό πανεπιστήμιο.

Γι αυτό πρέπει να αγωνιστούμε για:

* Οργάνωση έρευνας στα ΑΕΙ.

Αυτό δεν ρυθμίστηκε ούτε στο νόμο πλαίσιο. Η ομάδα εργασίας δεν είχε χρόνο -λέει. Μόνο όμως αν αναπτυχθεί έρευνα στα πανεπιστήμια θα μπορέσουν οι προοδευτικοί καθηγητές να οργανώσουν κριτική ανάλυση της παραγωγής.

* Να μπου στα ΑΕΙ άνθρωποι εξοικειωμένοι με την έρευνα, που να μπορούν να δημιουργούν γνώση. Να είναι δημιουργοί γνώσης και όχι μεταπράτες γνώσης (...)

Για να το πετύχουμε αυτό πρέπει να αγωνιστούμε να μπου αυστηρότατα κριτήρια ένταξης των ήδη υπάρχόντων τακτικών καθηγητών, εκτάκτων καθηγητών, υφηγητών, επιμελητών, βοηθών στον ενιαίο φορέα.

Βασικό κριτήριο θα είναι η ικανότητα στην έρευνα και η δυνατότητα διδασκαλίας μεθοδολογίας της έρευνας (...). Μόνο έτσι θα μπορέσουμε να φτιάξουμε Πανεπιστήμιο όπου θα γίνεται κριτική έρευνα και ανάλυση παραγωγής(...)

Πολλά από αυτά τα σημεία μπου να περάσουν πριν πάει ο νόμος στη Βουλή. "Αυγή", 14-10-1980.

Το σχέδιο νόμου που κατατέθηκε τον Μάιο 1981 στη Βουλή, περιείχε ένα ολόκληρο κεφάλαιο για τις Μ.Σ., το οποίο θα χαρακτηριζα, παραμερίζοντας τις επί μέρους επιφυλάξεις, ως ένα καλό ξεκίνημα, εάν το νομοσχέδιο ψηφιζόταν και προχωρούσαμε προς εφαρμογές.

Ακολούθησε ο νόμος 1268/82: ως προς τις Μ.Σ. και την έρευνα, επρόκειτο για σημαντική οπισθοδρόμηση. Δεν το λέω όψιμα. Το είχα πει έγκαιρα, πριν ψηφιστεί το νομοσχέδιο:

"Το σχέδιο νόμου για τη δομή και τη λειτουργία των Ανωτάτων Εκπαιδευτικών Ιδρυμάτων που συζητείται αυτές τις μέρες στη Βουλή οδηγεί σε καίριες τομές στο χώρο της ανώτατης παιδείας. Και βέβαια πρέπει να ψηφιστεί, εμπλουτισμένο με τις τροπολογίες που θα

προκύψουν από τις συζητήσεις που γίνονται μέσα στη Βουλή και έξω από αυτή. Όπως θα έπρεπε να είχαν προωθηθεί και ψηφιστεί και προηγούμενα σχέδια (του 1975 π.χ. ή του 1981) που εκπονήθηκαν από Ομάδες εργασίας που δούλεψαν με σοβαρότητα και γνώση για να βγει η Ανώτατη Παιδεία από το τέλμα, στο οποίο αφέθηκε να βυθίζεται σιγά, σιγά. Αν αυτό είχε γίνει οι προοπτικές θα ήταν σήμερα πολύ καλύτερες.

Η αρθρογραφία τον τελευταίο μήνα, σε εφημερίδες και περιοδικά, των πανεπιστημιακών που θεώρησαν υποχρέωσή τους να σχολιάσουν το νομοσχέδιο, ανέδειξε τα θετικά του σημεία (κατάργηση της έδρας, ενιαίος διδακτικός φορέας, κανονισμός σπουδών, συμμετοχή των φοιτητών στα διάφορα πανεπιστημιακά όργανα -παρόλες τις επί μέρους επιφυλάξεις για τον προβλεπόμενο τρόπο εφαρμογής αυτών των επαναστατικών για τα ελληνικά πανεπιστημιακά πράγματα, μέτρων), αλλά και τα αδύνατα σημεία του (κυρίως: ΕΑΓΕ, πολύπλοκες αντιλειτουργικές διαδικασίες, δυσμενής μεταχείριση των υφηγητών στις μεταβατικές διατάξεις).

Θα ήθελα να επιμείνω στο θέμα της έρευνας, που θίχτηκε και σε άλλα δημοσιεύματα. Η έρευνα ... ξεχάστηκε στο νομοσχέδιο που θέλει να βάλει τις βάσεις για μια αναμόρφωση της Ανώτατης Παιδείας. Φαίνεται απίστευτο, αλλά, το κεφάλαιο Ζ, αφιερωμένο στις μεταπτυχιακές σπουδές, δεν αναφέρεται στην έρευνα παρά έμμεσα και περιοριστικά. (...)

Φοβούμαι ότι δεν πρόκειται για αδεξιότητες ή παραλείψεις στη διατύπωση, αλλά για βασικό προσανατολισμό του νομοσχεδίου. (...)

Είναι φανερό, ότι μέσα από τη διατύπωση του κεφαλαίου για τις μεταπτυχιακές σπουδές στο πρόσφατο σχέδιο νόμου προβάλλουν ορισμένα σοβαρά θέματα εκπαιδευτικής πολιτικής και πολιτικής της έρευνας.

1. Οι μεταπτυχιακές σπουδές αντιμετωπίζονται στενά, "σχολικά", σαν απλή προέκταση των προπτυχιακών σπουδών ή μάλλον σαν αντικατάστασή τους με αντίστοιχη υποβάθμιση των προπτυχιακών.

Αυτό προκύπτει πρώτα απ'όλα από την προβλεπόμενη δομή: η συστηματική ίδρυση μεταπτυχιακών σχολών, σε πλήρη διαχωρισμό από τις προπτυχιακές, δείχνει πως τα πραγματικά Πανεπιστήμια θα στεγαστούν στις μεταπτυχιακές αυτές σχολές, ενώ οι προπτυχιακές θα αποτελούν ένα είδος μακρόσυρτων κολλεγίων. Προκύπτει επίσης από τη σημασία που δίνεται στον έλεγχο και στις εξετάσεις, σε συνδυασμό με την απουσία αναφορών στον ιδιαίτερο χαρακτήρα των μεταπτυχιακών σπουδών. Ο διαφαινόμενος τέλος διαχωρισμός του διδακτικού - ερευνητικού προσωπικού ενισχύει αυτή την ανάλυση. (...)

2. Η έρευνα δεν αντιμετωπίζεται ενιαία, ως θεμελιώδης λειτουργία παραγωγής της γνώσης στον εθνικό μας χώρο, αλλά, σε μια αποφασιστική στιγμή όπου τίθενται οι βάσεις από τη μια πλευρά για την αναμόρφωση της ανώτατης παιδείας και τη θεμελίωση συστήματος μεταπτυχιακών σπουδών και από την άλλη για τη δημιουργία Υπουργείου Έρευνας και Τεχνολογίας, διαμορφώνονται στεγανά με

ανυπολόγιστες συνέπειες για το μέλλον της έρευνας στο τόπο μας, όπου και διεξάγεται αυτή. (...)

Οι μεταπτυχιακές σπουδές, με το σημερινό σχέδιο νόμου ιδρύονται τυπικά. Αλλά μεταπτυχιακές σπουδές χωρίς εκπαιδευτική πολιτική που να εντάσσει ουσιαστικά την έρευνα στα ΑΕΙ δεν είναι μεταπτυχιακές σπουδές. Μένει να ελπίζουμε ότι η τυπική τους ίδρυση θα προκαλέσει τις ζυμώσεις εκείνες που θα διαμορφώσουν την αναγκαία δυναμική για την αναβάθμιση της ανώτατης παιδείας μας." Μ.Ηλιού, "Και η έρευνα; Μεταπτυχιακές σπουδές: τύπος και ουσία", *Το Βήμα*, 26-6-1982.

Το νομοσχέδιο ψηφίστηκε, αλλά -ετυχώς- αυτό το κεφάλαιο του νόμου δεν εφαρμόστηκε ποτέ.

Ο νόμος 1514/85 (ψηφίστηκε τον Φεβρουάριο), χρήσιμος και αυτός, γιατί μέχρι τότε δεν υπήρχε ολοκληρωμένο θεσμικό πλαίσιο για την έρευνα, παρουσιάζει αρκετές αδυναμίες (αδικαιολόγητη πολυπλοκότητα, στενή χειραγώγηση της έρευνας από την διοίκηση, δυσλειτουργικές διαδικασίες) και είναι φανερό πως βρίσκεται πολύ κοντά στη φιλοσοφία του ν.1268/82, όσον αφορά τις Μ.Σ.: προβλέπονται π.χ., Μεταπτυχιακά Ινστιτούτα που "αποτελούν αυτοτελείς υπηρεσίες του αντίστοιχου ΑΕΙ".

Αλλά στον πολυσυλλεκτικό νόμο 1566/85 (ψηφίστηκε τον Σεπτέμβριο), ανατρέπεται το πλαίσιο και η φιλοσοφία του ν.1268/82 ως προς τις Μ.Σ. -πιστεύω προς το καλύτερο: μεγαλύτερη αυτονομία στα ΑΕΙ, Μ.Σ. στα Τμήματα και όχι χωριστές Σχολές κ.λ.π. Μεγάλο μέρος όμως των θεσμικών προϋποθέσεων για την δημιουργία Μ.Σ. παραπέμπουν σε μελλοντικά Π.Δ. -δηλαδή στις καλές ενδεσ- ενώ γίνεται έτσι και πάλι φανερή η πρόθεση χειραγώγησης των ΑΕΙ.

Μήνες πριν ψηφιστεί αυτός ο νόμος, αλλά και μετά, γίνονταν προτάσεις για να συζητηθεί το θέμα στο ΣΑΠ. Με την εξής διατύπωση, τίθεται 9ο επί 10 θεμάτων στην ημερήσια διάταξη της 7ης συνεδρίασης (Μάιος 1985): "Επιστημονική έρευνα-μεταπτυχιακές σπουδές στα ΑΕΙ (Εγγράφεται ύστερα από αίτηση ομάδας Πρυτάνεων)".

Το θέμα δεν συζητήθηκε. Στις ημερήσιες διατάξεις της 8ης (Ιούνιος 1985) και της 9ης συνεδρίασης (Μάρτιος 1986) -και πάντα προς το τέλος τους- επαναλαμβάνεται η διατύπωση και ακολουθεί η ίδια πρακτική.

Στη 10η συνεδρίαση (Ιανουάριος 1987), έρχεται επί τέλους το θέμα προς συζήτηση με γραπτή Εισήγηση του ΥΠΕΠΘ. Πρόκειται για ολιγοσέλιδο, επεικώς πρόχειρο κείμενο (γενικόλογες, εκφραστικές αδυναμίες, συγχύσεις και επικίνδυνες παραδοχές, όπως: τα περί "αρίστων", τα περί μοιράσματος της "πρωτοβουλίας" μεταξύ Πολιτείας και ΑΕΙ, τα περί διαδικασιών "εθνικής κλίμακας" κ.ά.) Η συζήτηση στο ΣΑΠ απέδειξε το πόσο τρωτό ήταν αυτό το κείμενο. Μεταξύ των άλλων, έγινε φανερό ότι στο ΥΠΕΠΘ επικρατούσε πλήρης σύγχυση ως προς βασικές έννοιες και ταυτιζόταν αφενός η έννοια της διεπιστημονικότητας με τις μεταπτυχιακές και αφετέρου η έννοια της ειδικεύσης με τις προπτυχιακές σπουδές. Η απόφαση που έκλεισε την συγκεχυμένη αυτή συζήτηση, δεν μπορούσε παρά να είναι γενικόλογη και αόριστη και αυτή. Είναι πάντως ενδιαφέρον, ότι στη 10η συνεδρίαση κατατέθηκαν και από την πλευρά των μελών, σχετικά κείμενα και προτάσεις.

Στις επόμενες δύο συνεδριάσεις του ΣΑΠ, πάλι τέθηκε το θέμα στην ημερήσια διάταξη και πάλι δεν συζητήθηκε. Κατατέθηκαν όμως και άλλα σχετικά κείμενα, μεταξύ των οποίων ένα ουσιαστικότερο κείμενο του Σπύρου Ασδραχά, που αφορά μεν τις Μ.Σ. στο Τμήμα Ιστορίας του Ιονίου Πανεπιστημίου, εισαγει όμως μια σύγχρονη αντίληψη για τις Μ.Σ. που έχει πολύ γενικότερες προεκτάσεις.

Στη 13η συνεδρίαση του ΣΑΠ (Φεβρουάριος 1988), συζητείται και πάλι το θέμα, στη βάση άλλης "υπηρεσιακής εισήγησης του ΥΠΕΠΘ" που παρουσιάζει τα ίδια περίπου τρωτά της προηγούμενης εισήγησης του Υπουργείου και το ίδιο πνεύμα. Να σημειώσουμε ότι, μεταξύ άλλων, η εισήγηση αυτή:

- επιμένει στην ταύτιση της διεπιστημονικότητας με τις Μ.Σ.
- εισάγει και πάλι μια "σχολική" αντίληψη των μεταπτυχιακών (βλ. και τα περί μαθημάτων και εξετάσεων)
- επιμένει σε αξιολογήσεις "εθνικού επιπέδου" και υποβάλλει την άποψη ότι "είναι δυνατόν η επιλογή των υποψηφίων να περιλαμβάνει και εθνικού επιπέδου κρίση", κατά το πρότυπο, προφανώς, των πανελληνίων εξετάσεων...

Κατά την συζήτηση ασκήθηκε έντονη κριτική και υπογραμμίστηκε η "υπερβολική στεγανότητα και τυπολατρεία" των προτάσεων του Υπουργείου.

Τον Απρίλιο του 1988 ψηφίστηκε ο νόμος 1771, ο οποίος περιλαμβάνει και τρία άρθρα που αφορούν και τις Μ.Σ.: Άρθρο 9. Σύσταση Επιστημονικού Συμβουλίου Πανεπιστημιακής Έρευνας και Μ.Σ. Άρθρο 10. Ακαδημαϊκά Ερευνητικά Ινστιτούτα, Άρθρο 11. Κέντρα Τεχνολογικής Έρευνας ΑΕΙ ή ΤΕΙ. Πιστεύω ότι ούτε αυτά τα άρθρα αποτελούν επιτυχίες του νομοθέτη.

Το σχέδιο Π.Δ. για την οργάνωση και λειτουργία Μ.Σ. που στάλθηκε στα ΑΕΙ στις 6-5-1988, με συνοδευτικό έγγραφο με το οποίο τους ζητείται να διατυπωθούν οι απόψεις των Ιδρυμάτων "πάντως όχι αργότερα από το τέλος Μαΐου" (στο διάστημα αυτό που περιλαμβάνει και την ταχυδρομική και τη διοικητική διακίνηση των εγγράφων, πρέπει να μελετηθεί το σχέδιο Π.Δ., να συζητηθεί διαδοχικά στα διάφορα πανεπιστημιακά όργανα, συνελεύσεις Τομέων, Τμημάτων, Σχολών, Συγκλήτου και να γίνουν οι αναγκαίες συγκλίσεις, ώστε να διατυπωθούν οι ζητούμενες "απόψεις των ιδρυμάτων" ...), είναι και αυτό ένα προβληματικό κείμενο. Επαναλαμβάνει προηγούμενες απόψεις του Υπουργείου, όπως τα περί μεταπτυχιακής διεπιστημονικότητας, επαναφέρει από το παράθυρο (με δυνητική διατύπωση) τη δημιουργία Μεταπτυχιακών Τμημάτων και περιλαμβάνει νέες δημιουργίες, όπως: "Η λειτουργία Μεταπτυχιακού Προγράμματος Σπουδών σε ένα Τμήμα για απόκτηση Διδακτορικού Διπλώματος (Δ.Δ.) αποτελεί ευθύνη του Τμήματος και του ΑΕΙ και δεν απαιτεί την έκδοση υπουργικής απόφασης εάν τα χορηγούμενα Δ.Δ. αντιστοιχούν σε ολόκληρο το επιστημονικό εύρος του Τμήματος..." (Άρθρο 6, παρ.7). Και πιστεύαμε, οι πανεπιστημιακοί, ότι τα διδακτορικά τα χαρακτηρίζει η εμφάνιση και όχι η τέτοια "ευρύτητα" ... Ιδιαίτερο ενδιαφέρον θα παρουσιάζουν τα διδακτορικά που θα "αντιστοιχούν σε ολόκληρο το επιστημονικό εύρος" του Τμήματος Ιστορίας-Αρχαιολογίας ή του Τμήματος Φιλοσοφίας-Παιδαγωγικής-Ψυχολογίας.

Και έρχεται το Π.Δ. 380/1989, το οποίο ξαφνιάζει θετικά. Είναι

ολοφάνερα διαφορετικό από τα προηγούμενα κείμενα και, με όλες τις επί μέρους επιφυλάξεις που μπορεί να έχει κανείς, προσφέρει ένα αξιοποιήσιμο θεσμικό πλαίσιο στην ακαδημαϊκή κοινότητα.

Οι "Προτάσεις για τον εκσυγχρονισμό και την ποιοτική αναβάθμιση των ΑΕΙ" που στάλθηκαν από το ΥΠΕΠΘ στα ΑΕΙ τον Ιανουάριο του 1990 και που περιλαμβάνουν και ορισμένες παραγράφους για την οργάνωση και τη λειτουργία Μ.Σ., περιέχουν πολλά θετικά σημεία. Αλλά, όπως είναι γνωστό, δεν προχώρησαν.

Ως προς τη μελέτη και την επεξεργασία ενός θεσμικού πλαισίου για τις Μ.Σ. έχουμε, πιστεύω, στην ουσία ένα κενό, από το 1977 (Επιτροπή Δοξιάδη) μέχρι το 1989 (Π.Δ. 380).

Συνοψίζοντας την προηγούμενη αναδρομή στην περιπέτεια του θεσμικού πλαισίου για Μ.Σ. στη χώρα μας, θα μπορούσαμε να προχωρήσουμε στίς ακόλουθες επισημάνσεις:

1. Η Πολιτεία, όπως την εξέφρασαν οι διαδοχικές Κυβερνήσεις από την μεταπολίτευση και μετά, αποφεύγει συστηματικά, θα έλεγε κανείς, να προχωρήσει υπεύθυνα και σοβαρά στη θέσπιση πλαισίου για τις Μ.Σ. - τουλάχιστον μέχρι το Π.Δ. 380/89.

2. Όταν σύρεται προς τα εκεί, όχι μόνο επιδιώκει να εξασφαλίσει πλήρη διοικητικό έλεγχο του ιδρυθσόμενου συστήματος Μ.Σ., αλλά και επιζητεί να χρησιμοποιήσει τις Μ.Σ. ως μηχανισμό ελέγχου και χειραγώγησης της ακαδημαϊκής κοινότητας γενικότερα.

3. Η ακαδημαϊκή κοινότητα σέρνει τις αμαρτίες της, ίσως και τις ενοχές της, πάντως την ιστορία της. Εμφανίζει αδυναμία να επιβάλει το δικό της λόγο για ένα θέμα που της ανήκει (ακόμα και συνταγματικά) και να προωθήσει αξιόπιστες λύσεις.

4. Η ελληνική κοινωνία στο σύνολό της σέρνει τα επακόλουθα της καθυστέρησής της που είναι ιδιαίτερα εμφανής στο χώρο της Εκπαίδευσης και της Έρευνας. (Δεν με βρίσκει σύμφωνη ο ισχυρισμός ότι η ελληνική κοινωνία "ως μεταπρατική, δεν χρειαζόταν αυτόχθονη έρευνα". Πιστεύω ότι αυτό στηρίζεται σε ένα κυκλικό συλλογισμό που μετατρέπει εύκολα τα αποτελέσματα σε αιτίες. Η ελληνική κοινωνία χρειαζόταν και χρειάζεται και επιστημονική έρευνα και πανεπιστήμια υψηλής ποιότητας. Η αδυναμία της να τα εξασφαλίσει παραπέμπει σε ένα πλέγμα παραγόντων που παρατείνουν, μέσα από εντυπωσιακά "συναινετικούς" μηχανισμούς, τη γενικότερη καθυστέρησή της.)

5. Οι προσπάθειες που γίνονται προς τη διαμόρφωση Μ.Σ. ήταν μέχρι σήμερα σποραδικές. Μερικές φορές είναι και ηρωικές. Θα τις επισημαίναμε μέσα και έξω από τα κόμματα, μέσα και έξω από την διοίκηση, μέσα και έξω από τα Πανεπιστήμια.

III. Το Ζητούμενο

Επειτα από τα μακροχρόνια τραυλίσματα της Πολιτείας σχετικά με το θέμα των Μ.Σ., βρισκόμαστε σήμερα εμπρός σε μια συγκυρία που μας υποχρεώνει όλους, Πανεπιστήμια και Υπουργεία, φοιτητές και καθηγητές, να προχωρήσουμε προς τη σταδιακή διαμόρφωση και θεσμοθέτηση μεταπτυχιακών

προγραμμάτων που θα υλοποιήσουν την ύπαρξη ενός συστήματος Μ.Σ. Οι επιπτώσεις από την περιθωριοποίηση της χώρας και λόγω της απουσίας Μ.Σ. είναι πια εμφανέστερες, ακόμα και στο πολιτικό ή ίσως και το διπλωματικό επίπεδο: πώς να νοιώθει άραγε ένας έλληνας Υπουργός Παιδείας στις διεθνείς και ευρωπαϊκές συναντήσεις, όταν θίγονται τα σχετικά θέματα;

Υπάρχει λοιπόν σήμερα:

- ένα θεσμικό πλαίσιο
- ένα γενικευμένο αίτημα
- ένα μελετημένο θέμα

Βέβαια, το θεσμικό πλαίσιο δεν είναι το καλύτερο, το γενικευμένο αίτημα αμφίσημο, τα αποτελέσματα της μελέτης του θέματος δεν έχουν αρκετά διαδοθεί.

Γ'αυτό πιστεύω ότι η στιγμή είναι πρόσφορη για έναν ουσιαστικό παρεμβατικό ρόλο της ακαδημαϊκής κοινότητας.

Ως προς το θεσμικό πλαίσιο:

Χρειάζεται να αξιοποιηθούν οι θετικές του πλευρές. Και εννοώ βέβαια αυτές που διαφυλάττουν την αυτονομία των Πανεπιστημίων, την ακαδημαϊκή ελευθερία να διαμορφώνει κάθε Πανεπιστήμιο, κάθε Σχολή, κάθε Τμήμα, την ταυτότητα, τη φυσιογνωμία και την ιστορία του, που εξασφαλίζουν, κατά συνέπεια, την ευλυγισία και την προσαρμοστικότητα των προγραμμάτων, αναθέτουν την επιλογή των μεταπτυχιακών φοιτητών στους δασκάλους τους, τον καθορισμό των όρων προσφοράς του διδακτικού έργου στα Τμήματα.

Και χρειάζεται να αντιμετωπιστεί ο επαναπροσδιορισμός εκείνων των σημείων που δεν συνιστούν ακριβώς ευτυχείς στιγμές του νομοθέτη. Αναφέρομαι ιδιαίτερα στον τρόπο συγκρότησης του Εθνικού Συμβουλίου Πανεπιστημιακής Έρευνας και Μεταπτυχιακών Σπουδών που εκφράζει με βίαιο τρόπο (και με κουτοπόνηρες μεθοδεύσεις) την πρόθεση μιας αυταρχικής διοίκησης να ελέγχει πλήρως την ακαδημαϊκή κοινότητα.

Ως προς την αμφισημία του αιτήματος:

Η μεγάλη καθυστέρηση τόσο στην επιστημονική έρευνα όσο και στον εκσυγχρονισμό της Παιδείας, οδήγησε σε διάφορες προβληματικές καταστάσεις, αλλά και σε εξίσου προβληματικές απόψεις και διεκδικήσεις. Και θα απαριθμήσω:

1. αποσύνδεση έρευνας και μεταπτυχιακών σπουδών (βλ. και νόμο 1268/82). Κατά συνέπεια,

2. αντιμετώπιση των Μ.Σ. ως "σχολική" προέκταση των προπτυχιακών. Κατά συνέπεια,

3. διεκδίκηση μαζικής πρόσβασης στις Μ.Σ., πράγμα που ισοδυναμεί με υποβάθμιση των προπτυχιακών και στην ουσία με αναίρεση των μεταπτυχιακών σπουδών.

Και εδώ εντοπίζεται για άλλη μια φορά το βάρος της ευθύνης των πανεπιστημιακών δασκάλων για το ότι δεν κατορθώσαμε να καταστήσουμε κοινωνούς του τί σημαίνουν Μ.Σ., όχι μόνο τους υπηρεσιακούς παράγοντες από τη μια και τους φοιτητές μας από την άλλη, αλλά όλους τους κοινωνικούς φορείς, συμπεριλαμβανομένων και των κομμάτων και των συνδικαλιστικών και επαγγελματικών οργανώσεων.

Πολλή δουλειά μας περιμένει.